

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.02.2002, sp. zn. 20 Cdo 537/2001, ECLI:CZ:NS:2002:20.CDO.537.2001.1

Číslo: 65/2002

Právní věta:

Rozsudek, jímž proti státnímu podniku, který vykonával právo hospodaření k věci, ke které je jako vlastník v katastru nemovitostí zapsán stát, soud v době do 30. 6. 2002 určil, že vlastníkem této věci je žalobce (osoba od státu odlišná), je způsobilým podkladem pro změnu zápisu vlastnických vztahů v katastru nemovitostí.*)

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 28.02.2002

Spisová značka: 20 Cdo 537/2001

Číslo rozhodnutí: 65

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Katastr nemovitostí

Předpisy: § 126 odst. 1 předpisu č. 40/1964Sb.

§ 80 odst. 1 písm. c) předpisu č. 77/1997Sb.

§ 80 odst. 1 písm. c) předpisu č. 99/1963Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Přerově žalobě na určení vlastnictví k označeným nemovitostem vůči prvnímu žalovanému rozsudkem ze dne 30. 9. 1998 vyhověl, a tutéž žalobu proti druhé žalované zamítl.

Odvolání prvního žalovaného K r a j s k ý s o u d v Ostravě – pobočka v Olomouci – s odkazem na § 218 odst. 1 písm. b) o. s. ř. rozsudkem ze dne 13. 5. 1999 odmítl, jestliže směřovalo do zamítavého výroku proti druhé žalované, a současně na jeho základě rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu i proti němu zamítl. Z „povahy uplatněného nároku“ (jímž je vlastnický vztah k nemovitostem), jestliže jeden z žalovaných je vlastníkem a druhý „oprávněným držitelem“, podle odvolacího soudu vyplývá, že společenství žalovaných je společenstvím samostatným, a není správný žalobcův názor, že výroky, jež se jich týkají, mají povahu výroků vzájemně závislých. Proto odvolání proti výroku ohledně druhé žalované prvnímu žalovanému nepřísluší a na jeho základě je odvolacímu přezkumu otevřen pouze výrok, který se týká jej samotného, jímž bylo žalobě o určení vlastnictví vůči němu vyhověno. Proti prvnímu žalovanému však žaloba o určení vlastnictví neobstojí již proto, dovodil odvolací soud, že není subjektem pasivně legitimovaným; ve veřejných seznamech (v

katastru nemovitostí resp. v pozemkové knize) jako vlastník nemovitostí, o něž jde, je totiž zapsán nikoli on, ale druhá žalovaná. Postavení prvního žalovaného plyne ze zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, a vyznačuje se tím, že má (pouze) právo držby a užívání státního majetku, resp. nakládání s ním jen v rámci předmětu své činnosti, pročež naopak nemá „základní znaky vztahu vlastníka“, nýbrž jen detentora. V řízení o určení vlastnického práva, uzavřel odvolací soud, proto nemůže být pasivně legitimován státní podnik, který vlastníkem není. Naléhavý právní zájem na určení vlastnictví odvolací soud spatřoval v tom, že bez vyhovujícího výroku se žalobce nemůže domoci, aby byl v jeho prospěch učiněn zápis v katastru nemovitostí.

Žalobce (zastoupen advokátem) včasným dovoláním napadl tento rozsudek (z „procesní opatrnosti“) v celém jeho rozsahu, maje za to, že jde o případ, kdy na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který odvoláním nebyl výslovně dotčen, resp. o případ, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahů mezi účastníky. Již zde má podle dovolatele místo dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. b) o. s. ř., jestliže odvolací soud pochybil ve vymezení odvolacího přezkumu z hlediska okruhu účastníků (o jejichž právech mělo být rozhodnuto) a vázanosti práv a povinností obou žalovaných. Tím, že neuznal, že žalovaní vystupují ve sporu jakožto nerozluční společníci, odvolací soud vyloučil možnost přezkumu správnosti celého rozsudku soudu prvního stupně, aby následně dospěl k závěru o nedostatku pasivní legitimace na straně prvního žalovaného, a vytvořil tak „formálně“ podmínky pro zamítnutí (celé) žaloby, což ve svých důsledcích znamená „odepření práva na soudní ochranu“. Napadený rozsudek, uvádí se dále v dovolání, vychází též ze zjištění, která nemají oporu v provedených důkazech (§ 241 odst. 3 písm. c/ o. s. ř.); odvolací soud se „poněkud zjednodušeně“ soustředil k tomu, že první žalovaný je v obchodním rejstříku zapsán jako státní podnik, aniž provedl důkazy pro posouzení „předmětu majetku, s nímž první žalovaný ve skutečnosti hospodaří“, což je podle dovolatele významné proto, že první žalovaný nehospodaří toliko s majetkem vlastním, ale „rovněž (a zřejmě zcela převážně)“ s majetkem státním. Ve svých důsledcích to ale znamená, že bylo pominuto zjištění, „zda a v kterých případech a v jakém rozsahu“ byl první žalovaný svou zakládací listinou oprávněn s (tímto) státním majetkem disponovat. Za nesprávný pokládá dovolatel i právní názor, jenž byl rozhodující pro zamítnutí žaloby proti prvnímu žalovanému (§ 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.), že státní podnik hospodařící s majetkem státu není ve sporu o určení vlastnictví uvedeného majetku pasivně legitimován. Určovací žaloba je procesním institutem a také okruh účastníků je vymezen procesně (údaji v žalobě), čemuž odpovídá i „vymezení procesních podmínek“ (k nimž patří průkaz aktivní legitimace žalobce a tvrzení o naléhavém právním zájmu na určení práva či právního vztahu), a je na žalovaném, zda a nakolik vlastnické právo, o jehož určení je žádáno, uzná či bude popírat. Jelikož první žalovaný od počátku řízení vlastnické právo žalobce popíral, bylo pak „věcí soudu“, aby z tohoto postoje vyvodil příslušné procesní důsledky.

Podle části dvanácté, hlavy první, bodu 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (to jest podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 1. 1. 2001).

Dovolání, pokud směřuje proti výroku rozsudku odvolacího soudu, jímž bylo odmítnuto odvolání prvního žalovaného, je objektivně přípustné (§ 238a odst. 1 písm. e/ o. s. ř.).

Posouzení důvodnosti dovolání logicky předchází otázka, zda je věcný přezkum vůbec možný; výše dovozená přípustnost dovolání na základě ustanovení § 238a odst. 1 písm. e) o. s. ř. vystihuje pouze její objektivní stránku, která se zásadně (s modifikací dovolání přípustného podle ustanovení § 239 odst. 2 o. s. ř.) neváže na konkrétního účastníka. Má však i stránku subjektivní, kterou nelze přehlédnout; ne každý účastník, případně jeho právní nástupce (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), je k podání dovolání (subjektivně) legitimován.

Subjektivní přípustnost dovolání se pojí s určením toho, kdo je v daném případě oprávněn – ve smyslu ustanovení § 243b odst. 4 a § 218 odst. 1 písm. b) o. s. ř. – dovolání, jež je objektivně přípustné, podat. Odpověď na tuto otázku reflektuje stav procesní újmy, jenž nastává v osobě určitého (některého) účastníka a který se projevuje v poměření nejpříznivějšího výsledku, který odvolací soud pro účastníka mohl založit svým rozhodnutím, a výsledku, který svým rozhodnutím skutečně založil. Z povahy dovolání jakožto opravného prostředku plyne, že oprávnění je podat (subjektivní přípustnost) svědčí účastníku, v jehož neprospěch toto poměření vyznívá, je-li způsobená újma na základě dovolání odstranitelná tím, že odvolací soud napadené rozhodnutí zruší.

Dovolání žalobce z těchto hledisek přípustné není.

Procesní újmu může samozřejmě představovat i rozhodnutí, jímž bylo odmítnuto odvolání proto, že je nelze věcně projednat, resp. že nelze, ačkoli tak bylo žádáno, přezkoumat správnost rozhodnutí, které jím bylo napadeno; logicky však tato újma dopadá do poměrů toho, kdo se přezkumu domáhal, resp. kdo odvolání podal, a tím v dané věci nebyl dovolatel (žalobce), nýbrž první žalovaný.

Tento závěr není závislý na tom, zda společenství žalovaných lze považovat za samostatné nebo nerozlučné; ani případné důsledky první věty § 91 odst. 2 o. s. ř. (úkony jednoho z nerozlučných společníků platí i pro ostatní) nemohou ovlivnit otázku existence procesní újmy dovolatele, neboť – již podle znění tohoto ustanovení – se týkají jen těch účastníků, kteří vystupují na jedné straně sporu, a tím samozřejmě žalobce a žalovaný nejsou. Podobně bez významu je i (obecnější) argument, vycházející z ustanovení § 212 odst. 1 o. s. ř., jež pod písmeny a) až d) upravuje podmínky, kdy odvolací soud projedná odvolání v širším rozsahu, než jaký je založen mezemi, ve kterých se sám odvolatel domáhá přezkumu napadeného rozhodnutí; i zde platí, že odvolání bylo odmítnuto odvolateli, tj. prvnímu žalovanému, a nikoli žalobci.

Nelze-li dovodit vznik procesní újmy, je dovolání žalobce proti výroku o odmítnutí odvolání prvního žalovaného subjektivně nepřípustné a Nejvyšší soud je jakožto podané osobou neoprávněnou nemohl než odmítnout (§ 243b odst. 4, § 218 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.).

Výrok o odmítnutí odvolání prvního žalovaného však s důsledky, jež mohou nastat tím, že odvolací soud věc projednal, aniž ohledně rozsahu odvolacího přezkumu respektoval požadavky, vyplývající z namítaného § 212 odst. 1 o. s. ř., přesto ztotožnit nelze. Samotným odmítnutím odvolání podle § 218 odst. 1 o. s. ř. totiž případná povinnost odvolacího soudu postupovat podle § 212 odst. 1 o. s. ř. zásadně dotčena není (srov. odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 1999, sp. zn. 21 Cdo 2023/99, uveřejněné pod č. 39/2000 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Pak nelze pominout tu část dovolání, ve které dovolatel – již bez výslovné vazby na odmítavý výrok – dovozoval, že (byť sám nebyl odvolatel) odvolací soud byl povinen výrok soudu prvního stupně ohledně druhé žalované přezkoumat. Z obsahového hlediska tím vyjádřil námitku, že – nepřípustným zúžením rozsahu odvolacího přezkumu – nevydal výrok, ačkoli tak učinit měl, jímž by i proti druhé žalované rozsudek soudu prvního stupně změnil, a žalobě vyhověl.

Ani potud dovolání není přípustné, zde však objektivně.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu jen za předpokladu, že to zákon – jde-li o rozsudek v ustanoveních § 237, § 238 a § 239 o. s. ř. – připouští.

Ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř. zakládá přípustnost dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně změněn, a ustanovení § 238 odst. 1 písm. b), § 239 odst. 1, 2 o. s. ř. proti rozsudku, jímž – za stanovených předpokladů – byl potvrzen. Společnou podmínkou je určitý, pozitivně stanovený, obsah napadnutelného výroku (kterým se mění nebo

potvrzuje jiné rozhodnutí), a tuto podmínku logicky výrok, který chybí, resp. vůbec neexistuje (odvolací soud jej nevydal), nesplňuje.

Z ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř., jež spojuje přípustnost dovolání dále s existencí vyjmenovaných tzv. zmatečnostních vad řízení, přichází v úvahu pouze písmeno f), podle kterého je dovolání přípustné, jestliže účastníku byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem. Tak je tomu právě v případě (korespondujícím námitkám dovolatele), kdy odvolací soud v rozporu se zásadami vyjádřenými v ustanovení § 212 odst. 1 o. s. ř. projedná odvolání v rozsahu užším, aniž přihlédl k nutnosti meze odvolání překročit, jsou-li splněny zde stanovené podmínky (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1999, sp. zn. [26 Cdo 60/99](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 59/2000). Musí tedy jít o situaci, kdy se odvolací soud cítí být vázán rozsahem odvolání, ačkoli buď a) šlo o věc, v níž lze zahájit řízení bez návrhu, nebo b) na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který odvoláním nebyl dotčen, c) jde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně, a kde platí úkony jednoho z nich i pro ostatní (§ 91 odst. 2 o. s. ř.), třebaže odvolání podal jen některý z účastníků, anebo konečně d) z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

O žádnou z uvedených situací však v dané věci nejde. Řízení bez návrhu zahájit možné nebylo, žalovaní jsou účastníky zjevně samostatnými a nikoli nerozlučnými společníky podle § 91 odst. 2 o. s. ř. (nejde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozsudek musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně sporu), a podmínka určitého způsobu vypořádání mezi účastníky se rovněž neuplatní, neboť ten by musel vyplývat z (určitého) právního předpisu, a ani dovolatel nenaznačuje, který by jím měl být (srov. a contr. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 1. 9. 1999, sp. zn. [21 Cdo 7/99](#), uveřejněného pod č. 32/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Výroky soudu prvního stupně proti první žalované a proti druhému žalovanému nepředstavují navzájem ani výroky závislé, jak se dovolatel (nesprávně) domnívá, neboť potřebná závislost musí být dána specifickou vázaností, vyplývající z hmotného či procesního práva (kupř. výrok o výživě nezletilého dítěte a výrok o jeho výchově, o náhradě mzdy z neplatného rozvázání pracovního poměru a o neplatnosti tohoto rozvázání, o nákladech řízení a o věci samé atd.). Závislost ve smyslu § 212 odst. 1 písm. b) o. s. ř. by nezakládala ani to, kdyby žalobě – se zřetelem k povaze uplatněného nároku – bylo možné vyhovět jen proti jednomu z více žalovaných. Okolnost, že žalobce si není jist, koho podle hmotného práva žalovat, zjevně nepostačí rovněž.

Přípustnost dovolání tudíž nelze dovodit ani z ustanovení § 237 o. s. ř., čímž je odůvodněn v konečné podobě závěr, který byl výše předznamenán, že dovolání ani v této části není přípustné, důsledkem čehož je, že musí být odmítnuto rovněž (§ 243b odst. 4, § 218 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.).

Odvoláním prvního žalovaného tudíž vskutku nebyla dotčena právní moc zamítavého výroku rozsudku soudu prvního stupně proti žalované druhé (§ 206 odst. 2, věta první, o. s. ř., neboť o případ podle věty druhé, jak plyne z předchozího, nejde) a suspenzivní účinky odvolání odvolací soud vymezil správně. Zásady vyjádřené v odůvodnění judikátu uveřejněného pod č. 28/1965 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek se v dané věci neuplatní.

Jen tehdy, jak správně konstatoval odvolací soud, kdyby žalobce podal odvolání proti zamítavému výroku rozsudku soudu prvního stupně, umožnil by přezkum rozhodnutí soudu prvního stupně v rozsahu, jehož nedostatek v dovolání vytýkal. Dovolateli nepříznivý stav je tedy v první řadě důsledkem jeho procesní nedůslednosti; vycházel-li z nejistoty koho žalovat, kterou původně vyjádřil tím, že žalobu směřoval jak proti státnímu podniku, tak proti státu, pak obdobně se měl zachovat i poté, co mu soud prvního stupně – byť jen proti jednomu z žalovaných – nevyhověl (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. [II. ÚS 324/2000](#)).

Tím, že dovolatel napadl skutková zjištění ohledně obsahu a rozsahu oprávnění státního podniku (prvního žalovaného) disponovat se státním majetkem a zpochybnil právní závěr odvolacího soudu, že první žalovaný není ve sporu pasivně legitimován, orientoval dovolací přezkum k výroku, jímž odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně a žalobu o určení vlastnictví proti prvnímu žalovanému zamítl.

Potud je dovolání (objektivně i subjektivně) přípustné, jelikož směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl (v neprospěch dovolatele) změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.).

N e j v y š š í s o u d napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Dovolací soud přihlíží z úřední povinnosti k vadám vyjmenovaným v § 237 odst. 1 o. s. ř. a k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jinak je vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (§ 242 odst. 1 a 3 o. s. ř.).

Námítka nesprávnosti skutkových zjištění podle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. se nepojí s jakoukoli skutkovou výhradou; jak z tohoto ustanovení vyplývá, významné jsou zásadně jen námitky, že soud vzal v úvahu skutečnosti, které z provedených důkazů nebo přednesů účastníků nevyplynuly a ani jinak nevyšly za řízení najevo, nebo že pominul skutečnosti, které naopak v řízení najevo vyšly, případně že v hodnocení důkazů, resp. jiných poznatků, je z hlediska jejich závažnosti, zákonnosti, pravdivosti či věrohodnosti logický rozpor, nebo jestliže výsledek hodnocení důkazů neodpovídá tomu, co mělo být zjištěno způsoby dle § 133 až § 135 o. s. ř.

Neúplnost skutkových zjištění je pak relevantní tehdy, a zakládá dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. b) o. s. ř. (řízení je postiženo jinou /než v § 237 uvedenou/ vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci), jestliže při vytváření skutkového základu sporu soud nepostupoval v souladu se zásadami zakotvenými v ustanovení § 120 o. s. ř. (např. neprovedl navržený důkaz a z nedostatku odpovídajícího zjištění vyvodil pro navrhovatele nepříznivý skutkový závěr).

Žádná z vytýkaných skutkových okolností, i kdyby objektivně existovaly (a bylo možné jim přičítat relevanci pro výsledek sporu), tyto znaky dovolacích důvodů podle § 241 odst. 3 písm. b) a c) o. s. ř. nenaplní. Bez ohledu na to, že dovolatelem namítaný obsah a rozsah oprávnění prvního žalovaného disponovat se svěřeným majetkem je kogentně vymezen zákonem č. 77/1997 Sb. (a na tom nic nemění existence přísnějšího režimu zakládací listinou vymezeného tzv. určeného majetku ve smyslu jeho § 2 odst. 5), je podstatné, že dovolatel netvrdí, že skutková zjištění odvolacího soudu nemají (ve vytýkaném směru) oporu ve spisu, resp. že nebyly provedeny důkazy, které navrhl. Dovolací důvody podle § 241 odst. 3 písm. b) a c) o. s. ř. proto naplněny nejsou.

Zbývá určit, zda je námitkami uplatněnými v dovolání zpochybnitelná správnost právního posouzení věci (§ 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.), jestliže jimi dovolatel oponoval závěru odvolacího soudu, podle něhož státní podnik hospodařící s majetkem státu není pasivně legitimován ve sporu o určení vlastnictví k takovému majetku.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle § 126 odst. 1 obč. zák. má vlastník právo na ochranu proti tomu, kdo do jeho vlastnického práva neoprávněně zasahuje; zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje. Tím se ovšem ochrana vlastnického práva nevyčerpává; vlastník se může domáhat, aby se

původce zásahu do jeho práva takového zásahu zdržel, případně aby osoba třetí strpěla jednání, jež je výrazem oprávnění, která z jeho práva plynou, a není vyloučen ani nárok, aby proti třetí osobě bylo (autoritativně) určeno, že vlastníkem (skutečně) je.

Pro všechny tyto instrumenty je příznačné, že vystihují subjektivní právo na ochranu vlastnictví, které bylo neoprávněně dotčeno, resp. že takový zásah do práva kvalifikovaně hrozí; přitom však okolnost, že určitá jednání třetí osobu legitimují v postavení účastníka rozhodného právního vztahu, ještě neznamená, že je přípustný kterýkoli z těch možných nástrojů ochrany vlastníka, které byly uvedeny. Použitelnost prostředku, jež představuje určení vlastnického práva (na rozdíl od žalob o splnění povinnosti podle § 80 písm. b/ o. s. ř.), je dále závislá na tom, zda lze doložit, že právě na takové ochraně (určení) je naléhavý právní zájem.

Podle § 80 písm. c) o. s. ř. se lze žalobou domáhat určení, zda tu právní vztah nebo právo je či není, je-li na tom naléhavý právní zájem.

Soudní praxe je jednotná v tom, že naléhavý právní zájem je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo právo žalobce nebo právní vztah, na kterém je účasten, ohroženo, popřípadě tam, kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým. Určovací žaloba má povahu preventivní; jejím účelem je poskytnout ochranu právnímu postavení (právu) žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva, a naopak, není namístě tam, kde právní vztah nebo právo již porušeny byly, a kde je žalobci k dispozici žaloba o splnění povinnosti podle § 80 písm. b) o. s. ř.; prevence již pozbývá smyslu a přiléhavou se stává reparace v podobě odstranění následků porušení práva, pročež žalobce právní zájem na určení právního vztahu nebo práva již mít nemůže.

Avšak i v případě, že lze žalovat o splnění povinnosti, je naléhavý právní zájem na určení ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. dán, jestliže je rozhodnutí o určovací žalobě způsobilé vytvořit pevný základ pro právní vztahy účastníků sporu a svými důsledky předejít případným dalším žalobám na plnění, anebo jestliže případná žaloba o splnění povinnosti nevystihuje (nemůže vystihnout) celý obsah a dosah sporného právního vztahu nebo práva, a naopak určovací žaloba je k tomu způsobilejší než jiné procesní prostředky. Přitom nejde o určovací žalobu jako takovou, nýbrž o to, jakého konkrétního určení se žalobce domáhá a z jakých konkrétních právních poměrů žalobce vychází.

Naléhavý právní zájem se váže k žalobě, resp. k otázce, zda určovací žaloba může být způsobilým procesním instrumentem ochrany práva, zatímco identifikace rozhodného hmotněprávního vztahu, o jehož (preventivní) určení z potřeby ochrany žalobce (dopadu do jeho majetkové sféry) jde, vystihuje ve sporu otázku aktivní a pasivní věcné legitimace.

Podle § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění účinném v době rozhodnutí odvolacího soudu (dále jen zákona č. 77/1997 Sb.), je podnik právnickou osobou provozující podnikatelskou činnost s majetkem státu vlastním jménem a na vlastní odpovědnost, a k tomuto majetku má právo hospodaření.

Podle § 16 odst. 2 a 3 téhož předpisu podnik vykonává při hospodaření s majetkem státu (vyjmenovaná) práva vlastníka: a) majetek držet a užívat, b) majetek sepsat, ocenit, vést v evidenci, pečovat o jeho údržbu a provádět opravy, c) nakládat s majetkem státu v rámci předmětu činnosti vymezeného v zakládací listině v rozsahu a způsobem stanoveným tímto zákonem, a d) nabývat majetek do vlastnictví státu (práva vlastníka zde neuvedená vykonává zakladatel /odst. 3/). Nabývá-li podnik majetek od jiné osoby než od státu, nabývá jej pro stát a podniku k tomuto majetku vzniká právo hospodaření (odst. 4), za závazky odpovídá podnik svým obchodním majetkem s výjimkou určeného majetku, a majetek, k němuž má podnik právo hospodaření, může zakladatel podniku odejmout pouze v případech a za podmínek stanovených zákonem (odst. 7). S určeným majetkem, jímž je majetek státu, který je takto vymezen v zakládací listině, může podnik nakládat pouze se

souhlasem ministerstva, které vykonává funkci zakladatele (§ 2 odst. 5), a právní úkony vztahující se k určenému majetku učiněné podnikem bez souhlasu zakladatele v rozporu s § 16 odst. 3 jsou neplatné od samého počátku (§ 17 odst. 2).

Stát je tedy vlastníkem, státní podnik uvedená oprávnění, jež jinak přísluší vlastníku, však vykonává, a to svým jménem.

V rozsudku ze dne 6. 3. 1996, sp. zn. [II Odon 4/96](#), uveřejněném pod č. 3/1997 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, vyslovil Nejvyšší soud názor, že státní podnik není oprávněn jednat v občanském soudním řízení za stát (jménem státu), a nemůže mít naléhavý právní zájem na určení, že stát je vlastníkem (§ 80 písm. c/ o. s. ř.); může se však domáhat určení, že státní podnik má ke sporným věcem právo hospodaření.

Ve věcné návaznosti pak v rozsudku ze dne 27. 10. 1999, sp. zn. [2 Cdon 1052/97](#), uveřejněném pod č. 54/2000 tamtéž (dále jen R 54/2000), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že rozsudek, kterým soud vůči osobě zapsané jako vlastník nemovitosti v katastru nemovitostí (žalovanému) určí, že státní podnik (žalobce) má k této nemovitosti právo hospodaření, je způsobilým podkladem pro změnu zápisu vlastnických vztahů v katastru nemovitostí potud, že na jeho základě se zapíše do katastru vlastnické právo státu a právo hospodaření příslušného státního podniku.

Státní podnik se tedy, mimo samozřejmost, že se nemůže domoci určení, že je vlastníkem, nemůže ani úspěšně domáhat určení, že vlastníkem konkrétní věci je stát, úspěch však může mít (avšak pouze ta) žaloba na určení, že k věci má právo hospodaření (s katastrálními účinky ve prospěch vlastnictví státu). Aktivní legitimaci k určení vlastnictví státní podnik nemá.

Jinak je tomu ohledně legitimace pasivní.

S odvolacím soudem lze souhlasit, že relevantní zásah do vlastnického práva k nemovitosti (a tím též okolnost, způsobilou založit z hlediska § 126 odst. 1 obč. zák. i rozhodný hmotněprávní vztah s významnými důsledky pro určení pasivní legitimace konkrétního subjektu) představuje zpravidla to, že někdo jiný (a kdo) je jako vlastník zapsán v katastru nemovitostí (viz níže). Avšak – nehledě na to, že z toho neplyne, že do vlastnictví žalobce nemůže zasáhnout subjekt do katastru nezapsaný – se zápisem, kterým je jako vlastník označen stát s právem hospodaření státního podniku, se pojí, vzhledem k nositeli tohoto práva, důsledky zvláštní.

Jestliže, jak bylo řečeno, vykonával státní podnik právo hospodaření podle zákona č. 77/1997 Sb., pak vykonával (svým jménem) – v rozsahu vymezeném tímto zákonem – i práva vlastníka (srov. oprávnění majetek držet a užívat, resp. s ním nakládat). Z postavení třetí osoby, která si osobuje vlastnické právo k věci, se taková situace jeví tak, že státní podnik vykonával dílčí práva, jež náleží naopak – a to výlučně – jí (§ 123 obč. zák.), a v důsledku toho, že jí ve výkonu těchto práv bránil. Třetí osoba a státní podnik jsou tím ve vztahu, jenž vystihuje střet ve výkonu oprávnění, jež jsou oprávněními typicky vlastnickými; jestliže třetí osoba vskutku vlastníkem je, pak je to tedy státní podnik, kdo do jejích práv zasahoval.

Z toho plyne, že třetí osoba, která tvrdí, že do jejího vlastnického práva bylo státním podnikem, jenž k téže věci vykonával právo hospodaření, neoprávněně zasahováno, je spolu s tímto státním podnikem subjektem relevantního hmotněprávního vztahu, jehož obsahem jsou i práva a povinnosti vycházející z úpravy prostředků ochrany vlastnictví, které byly ze shora citovaného ustanovení § 126 obč. zák. dovozeny.

Domáhat se ochrany svého vlastnictví proti státnímu podniku je v této situaci třetí osoba legitimována aktivně a se státním podnikem se tudíž spojuje legitimace pasivní.

Je-li státní podnik pasivně legitimován ze vztahu, jehož obsahem je ochrana vlastnictví toho, kdo je proti němu tvrdí (a tvrdí, že do jeho vlastnictví neoprávněně zasahuje), zbývá stanovit, které konkrétní prostředky jsou třetí osobě k ochraně tvrzeného vlastnictví k dispozici. Stanovení příslušného (možného) instrumentu této vlastnické ochrany (vydání resp. vyklizení věci, zdržení se neoprávněných zásahů, strpění dovoleného jednání atp.) je – obecně – determinováno rozhodnými prvky dotčeného právního vztahu, jmenovitě povahou jednání, jímž je do tvrzeného vlastnictví zasahováno (srov. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 6. 3. 2001, sp. zn. [22 Cdo 2162/99](#), uveřejněného v časopise Soudní judikatura pod č. 73/2001).

V případě, že vyjde v soudním řízení najevo, že třetí osoba je vlastníkem sporné nemovitosti a že státní podnik ji neoprávněně okupuje (užívá), nic zpravidla nebrání tomu, aby bylo vyhověno žalobě – proti státnímu podniku – aby nemovitost vyklidil.

Co do toho prostředku ochrany vlastnictví, jež představuje jeho autoritativní určení, přistupuje ještě podmínka, aby na něm byl – ve smyslu výše uvedeného výkladu – naléhavý právní zájem. Zde však, jak bylo též řečeno, již nejde jen o otázku pasivní legitimace (její identifikace se odvíjí z poměrů hmotněprávních, vycházejících z § 126 odst. 1 obč. zák.), ale o to, zda byla splněna podmínka, jejíž původ je procesněprávní (§ 80 písm. c/ o. s. ř.).

Odvolací soud tedy pochybil, jestliže žalovaný státní podnik pokládal za nelegitimovaného k žalobě sledující ochranu tvrzeného žalobcova vlastnického práva, vycházeje – bez dalšího – jen ze zápisu v katastru nemovitostí a ze zjednodušeného názoru, že pasivní legitimace se pojí – pouze – se subjektem, který vlastnické právo žalobce „popírá“ tím, že je sám jako vlastník v katastru zapsán (a státní podnik v něm jako vlastník zapsán není a ani být nemůže), aniž pokládal za významné, zda první žalovaný (ačkoli zápis v katastru svědčí státu, druhé žalované) přesto – reálně resp. jinak – do žalobcova práva (bylo-li by prokázáno) zasahuje, a jakým způsobem (užíváním, nakládáním s ním apod.). Bezprostředním důsledkem toho se tak stalo, že nevěnoval přílehavou pozornost – logicky i věcně – navazující otázce, zda žalobce k ochraně vlastnického práva zvolil proti prvnímu žalovanému adekvátní právní prostředek, a – je-li jím žaloba na určení – zda na požadovaném určení může mít naléhavý právní zájem. Jestliže odvolací soud posuzoval otázku žalobcova naléhavého právního zájmu bez ukotvení v rozhodném právním vztahu, vyplývajícím z ustanovení § 126 obč. zák., tj. bez zřetele k jeho skutečnému obsahu a bez vazby na konkrétní subjekt prvního žalovaného, pak jeho závěry neobstojí již proto, že jsou vadné metodologicky.

Jak bylo výše naznačeno, obecně platí, že je-li předmětem určení podle § 80 písm. c) o. s. ř. právní vztah vlastnictví k nemovité věci, nejsou přehlédnutelné důsledky, které plynou ze zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění účinném ku dni rozhodnutí odvolacího soudu, neboť důvodem zápisu ve smyslu záznamu podle § 7 je i soudní výrok o určení právního vztahu (vlastnictví); vzhledem k účinkům zápisů vlastnických vztahů v katastru nemovitostí se tak záznamem završuje proces odstranění nejistoty v dosavadním stanovení obsahu sporného právního vztahu. V návaznosti na to si soudní praxe osvojila závěr, že naléhavý právní zájem na určení vlastnického práva k nemovitosti lze spatřovat i v tom, že navržený výrok soudu o žalobě podle § 80 písm. c) o. s. ř. je způsobilý přivodit změnu dosavadního zápisu vlastnictví v katastru nemovitostí. O splnění podmínky naléhavého právního zájmu však lze uvažovat pouze v případě, bude-li předjímaný soudní výrok způsobilý vystihnout úplný obsah hmotným právem vymezeného vztahu, což logicky předpokládá, že bude závazný pro všechny jeho subjekty. Tak tomu může být zásadně tehdy, jestliže všechny tyto subjekty budou i účastníky příslušného soudního řízení, neboť výrok pravomocného rozsudku, nejde-li o rozsudek o osobním stavu, je závazný (§159 odst.2 o. s. ř.) jen pro účastníky řízení (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1316/96, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 71/1997). Z toho plyne, že žaloba o určení vlastnictví, jež směřuje naopak proti subjektu v katastru nemovitostí coby vlastníku nezapsanému, z těchto závěrů úspěšný argument pro doložení naléhavého právního zájmu na

požadovaném určení čerpat nemůže.

Postavení státního podniku, jmenovitě ve vztahu ke státu (v katastru naopak jako vlastník zapsanému), je však specifické.

Podle § 2 odst. 4 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění účinném v době rozhodování odvolacího soudu, k nemovitostem evidovaným v katastru se do katastru zapisovaly nejen právní vztahy zapisované podle zákona č. 265/1992 Sb., ale – mimo jiné – i právo hospodaření s majetkem státu.

Z odůvodnění výše zmíněného rozsudku R 54/2000 se podává, že jím výše formulovaný závěr je výrazem toho, že státní podnik může mít právo hospodaření právě jen k majetku státu, a vlastníkem majetku, k němuž svědčí právo hospodaření státnímu podniku, nemůže být nikdo jiný než stát. K věcem, s nimiž státní podnik hospodář, byť jsou ve vlastnictví státu, má totiž veškerá dispoziční oprávnění (při vědomí všech zákonných omezení, jež se nehospodárnému nakládání se státním majetkem kladou) přímo státní podnik, tato oprávnění korespondují těm, jimiž je ustanovením § 123 obč. zák. obsahově vymezeno samo vlastnické právo, a při nakládání s tímto majetkem vystupuje státní podnik v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost, jež z těchto vztahů vyplývá.

Žalovaný státní podnik proti tvrzení vlastnictví žalobce nemůže postavit nic jiného, než argument, že mu svědčí právo hospodaření (nikoli právo vlastnické, neboť to svědčí státu). Vlastnické právo třetí osoby (od státu odlišné) však vylučuje právo hospodaření, poněvadž může existovat právě jen k věcem ve vlastnictví státu, a právo hospodaření ze stejné logiky vylučuje vlastnictví jiného, není-li státem. Úspěch obrany žalovaného státního podniku proti vlastnické žalobě závisí primárně na doložení toho, že mu věc k výkonu tohoto práva byla oprávněně svěřena potud, že je (nepřímým) předmětem státního vlastnictví. Jestliže tedy žalobce proti státnímu podniku naopak prokáže, že vlastníkem je on, nemůže nejen státnímu podniku svědčit právo hospodaření, ale ani státu vlastnictví.

Obdobně logice judikátu R 54/2000 tedy platí, že rozsudek, jímž proti státnímu podniku, který vykonával právo hospodaření k věci (jejímž vlastníkem je do katastru nemovitostí zapsán stát), soud určí, že vlastníkem této věci je třetí osoba – žalobce (osoba od státu odlišná), je způsobitelným podkladem pro změnu zápisu vlastnických vztahů v katastru nemovitostí, a to ve prospěch zápisu vlastnictví této třetí osoby.

Nejenže tedy přichází v úvahu pasivní legitimace státního podniku ve sporu o ochranu vlastnictví, ale nelze ani předem vyloučit, že na určení vlastnictví jiného bude dán naléhavý právní zájem (§ 80 písm. c/ o. s. ř.).

Není účelné přeceňovat, nesměřuje-li žaloba třetí osoby (přímo) proti státu. Z vymezení obsahu práva hospodaření lze dovodit i povinnost státního podniku k ochraně svěřeného majetku, již vlastník tím na státní podnik přenesl, a není ani důvod činit rozdíl – z hlediska subjektového určení – mezi (vlastnickou) žalobou o určení vlastnictví na straně jedné a o splnění povinnosti (o vyklizení nemovitosti) na straně druhé, jestliže o legitimním směřování druhé proti státnímu podniku není pochyb.

K otázkám spjatým se žalobou o určení vlastnictví proti státu (druhé žalované) se Nejvyšší soud nevyjadřuje, neboť tomu překážejí (výše dovozené) hranice daného dovolacího přezkumu.

Jestliže odvolací soud žalobu proti prvnímu žalovanému zamítl na základě nesprávného názoru ohledně jeho pasivní legitimace a tím podmíněného i nesprávného hodnocení podmínky naléhavého právního zájmu na navrženém určení, byl dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. uplatněn

právem.

Pak nelze ani dospět k závěru, že dovoláním napadený rozsudek je v této části správný, v důsledku čehož Nejvyššímu soudu nezbylo, než jej zrušit a věc odvolacímu soudu vrátit k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 o. s. ř.).

Povaze dovolacího přezkumu coby přezkumu pravomocného rozhodnutí odpovídá, že rozhodnou je ta hmotněprávní úprava, jež je účinná v době, kdy v dané věci rozhodl odvolací soud; v dalším stadiu řízení však bude nutné přihlédnout ke změnám, k nimž následně došlo, zejména těm, jež se odvíjejí od účinnosti zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

**) S účinností od 1.7.2002 srov. § 16 odst. 2 zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění zákonů č. 30/2000 Sb., č. 220/2000 Sb., č. 103/2001 Sb. a č. 202/2002 Sb.*